

Tripel

In 2010 werd ik voorzitter van het orkest en tijdens mijn eerste programma in die hoedanigheid speelde Bas Verheijden samen met het KamerOrkest Driebergen het Pianoconcert van Robert Schumann. Een groot succes! Drie jaar later bood Bas Verheijden aan om met ons orkest het Vijfde Pianoconcert van Camille Saint-Saëns te spelen, een heel bijzonder stuk, en, vanwege de talrijke verwijzingen naar exotische muziek ook wel het “Egyptische concert” genoemd. De uitvoering was opnieuw een groot succes. Zondagmiddag 29 november kunt u Bas Verheijden - driemaal is scheepsrecht en inmiddels mogen wij hem wel onze “huispianist” noemen - weer horen, maar nu niet als enige solist: twee andere, Janneke van Prooijen en Ansfried Plat, staan hem bij op achtereenvolgens viool en cello. Gedrieën vormen zij het Atlantic Trio, dat regelmatig optredens in binnen- en buitenland verzorgt. Maar zij zijn ook precies de solisten die je nodig hebt voor het zogenaamde “Tripelconcert” van Ludwig van Beethoven, een uniek werk in de geschiedenis van het soloconcert.

In tijdsduur is het Tripelconcert het langste concert dat Beethoven heeft geschreven: laat u meevoeren met de cantabile melodieën van de drie solo-instrumenten uit het eerste deel en de opgewekte, soms onstuimige polonaise die het slotdeel is.

Om het programma compleet te maken en Beethovens concert een waardige inleiding en afsluiting te bezorgen hebben we gegrepen uit het oeuvre van twee andere klassieke meesters: de Ouverture van de opera “Don Giovanni” van Wolfgang Amadeus Mozart en de Symfonie nr. 6 van Franz Schubert. Ook niet te versmaden.

Rudolf Rasch, voorzitter KamerOrkest Driebergen

Wolfgang Amadeus Mozart – Ouverture Don Giovanni KV 527

Velen noemen Mozarts opera Don Giovanni “de opera der opera’s”, een opera die alles in zich heeft wat een opera in zich moet hebben: een boeiende plot, interessante karakters, ernst en humor tegelijk, geweldige zangnummers, een interessante orkestpartij. Geen wonder dat deze opera na zijn première nooit meer weggeweest is uit het muziektheater. De opera vertelt het verhaal van de aartsverleider Don Giovanni (“Don Juan”) die uiteindelijk moet boeten voor zijn losbandige levenswandel. Het is een van Mozarts latere werken. De première vond op 28 oktober 1787 in Praag plaats.

Elke opera - tenminste die in Mozarts tijd - heeft een Ouverture en zo ook Don Giovanni, een knap stukje werk dat lijkt op het eerste deel van een Symfonie. De Ouverture begint langzaam en in D klein, in een ietwat sinistere stemming. Maar al spoedig gooit Mozart het over een andere boeg en volgt er een Allegro in D groot, en dan is alles alleen maar uitbundigheid. Geen beter stuk denkbaar om een concert mee te laten beginnen. “Ik vind het nu al leuk,” zult u zeggen.

Ludwig van Beethoven – Tripelconcert voor viool, cello en piano Opus 56

De meeste soloconcerten zijn voor één solist geschreven, bijvoorbeeld een pianist, een violist of een cellist. Zo heeft Beethoven vijf bekende pianoconcerten op zijn naam staan en één overbekend vioolconcert. Minder bekend is het concert dat hij schreef voor drie solisten bij elkaar, een pianist, een violist én een cellist tegelijk, het zogenaamde Tripelconcert. Het is een spectaculair stuk geworden waarin alle drie solisten voortdurend aan het werk zijn, soms alleen maar veel vaker met z’n tweeën of met z’n drieën. Het orkest blijft meestal bescheiden op de achtergrond, het treedt maar af en toe op de voorgrond.

Beethovens Tripelconcert bestaat uit drie delen. Het eerste deel is uitvoerig en statig, met een aantal motieven die door de solisten en het orkest om en om worden uitgewerkt. Het tweede deel is een korte cantilene waarin de viool en de cello worden begeleid door piano en orkest. Dit deel vormt een soort opmaat voor het derde deel: “Alla Polacca”, een polonaise in een zeer karakteristieke vorm van de driekwartsmaat. Hierin leven alle solisten zich naar hartenlust uit in virtuoze figuren. Alles bijeengenomen heeft het concert

iets lichtvoetigs, heel anders dan de “serieuze” pianoconcerten. Het deelt die lichtvoetigheid wel een beetje met het vioolconcert.

Beethoven begon aan het Tripelconcert in 1804 en voltooide het in 1807, in welk jaar het ook werd uitgegeven, met een opdracht aan een adellijke beschermer van de componist: vorst Franz Joseph Maximilian von Lobkowitz.

De redenen waarom Beethoven dit merkwaardige tripelconcert schreef, zijn niet helemaal duidelijk. Anton Schindler, zijn eerste biograaf, was van mening dat de pianopartij bestemd was voor aartshertog Rudolf van Habsburg, een van Beethovens adellijke leerlingen. Deze kon al vroeg zeer verdienstelijk pianospelen en feit is dat de pianopartij niet de meest eisende solopartij is: de violist en de cellist moeten er veel harder voor werken. Beethoven zou de jonge vorst zo een speelbare partij hebben gegund waarbij hij terzijde zou worden gestaan door een geroutineerde violist en dito cellist. Anderen bestrijden deze mening, onder meer met het argument dat Beethoven de aartshertog pas in 1808 zou hebben leren kennen, toen het werk al hoog en breed was uitgegeven. Bij gebrek aan beter (!) wordt nu meestal aangenomen dat Beethoven de pianopartij voor zichzelf schreef, de vioolpartij voor Anton Wranitzky, de cellopartij voor Anton Kraft. Zo kan het concert in de Weense residentie van vorst Lobkowitz in 1807 zijn uitgevoerd.

Pas in 1808 werd het voor het eerst in het openbaar uitgevoerd, eerst in Leipzig, daarna in Wenen, nu met de violist August Seidler en (weer) de cellist Anton Kraft. In Wenen speelde naar verluidt aartshertog Rudolf wél de pianopartij. Deze uitvoeringen werden in de pers als zeer matig beoordeeld en daarmee verdween het werk tot na Beethovens dood van de lessenaars. Nog steeds zijn uitvoeringen van het werk niet erg talrijk. Het stemt ons daarom met des te meer genoegen u dit bijzondere concert te aanbieden in een uitvoering met het fameuze Atlantic Trio.

Franz Schubert, Zesde Symfonie in C groot (D 589)

Om te beginnen: Dit programma heeft een redelijk C-groot gehalte: Mozarts Overture stond in D groot, maar de twee grote werken van het programma, zeg 80 % van de avond, staan in C groot. Niet alle delen natuurlijk: er is wel enige afwisseling.

Mozart is 35 jaar oud geworden, Franz Schubert (1797-1828) nog geen 32. In dit opzicht lijken ze een beetje op elkaar. Beiden hebben vooral ná hun dood algemene erkenning gekregen. Ook daarin lijken ze op elkaar. Schubert was, ook al weer net als Mozart, vroeg begonnen met componeren, waardoor hij in zo'n twintig jaar tijds een geweldig oeuvre bij elkaar heeft geschreven, in alle genres van zijn tijd, net als Mozart. Op het moment van zijn overlijden was slechts een klein deel daarvan in druk beschikbaar, eigenlijk uitsluitend liederen - waarvoor Schubert nog steeds de grootmeester is - en pianowerken. Mendelssohn voerde in 1839, tien jaar na Schuberts dood, voor het eerst diens Grote Symfonie in C-groot uit; de eerste uitvoering van Schuberts bekendste orkestwerk, de “Unvollendete”, dateert uit 1862. In de jaren 1880 werden ook de andere symfonieën uitgegeven en pas vanaf deze tijd kwamen ze wereldwijd op de lessenaars van de symfonie-orkesten. Daar zijn ze nu niet meer weg te denken.

Onder deze andere symfonieën valt ook de Zesde Symfonie, in C groot, ook wel de “Kleine Symfonie in C-groot” genoemd, om hem van zijn grote broer te onderscheiden. Schubert schreef dit werk in het halve jaar van oktober 1817 tot februari 1818. In het werk is de tendens om breed uit te schrijven en zich niet om de tijdsduur te bekommeren (die zich in de latere symfonieën zo duidelijk zou manifesteren) al duidelijk te herkennen. Schuberts Zesde Symfonie is “gewoon” vierdelig. Het eerste deel is een snel deel in sonatevorm, met een langzame inleiding vooraf. Het tweede deel is officieel het “langzame” deel, maar zo langzaam is het hier niet, eerder een soort tussenin tempo. Het heeft een Da Capo-vorm: het eerste gedeelte in F groot, wordt na een contrasterend middengedeelte herhaald, zij het wel met allerlei veranderingen. Aan het slot van het deel komen morieven uit het middendeel weer terug.

Het derde deel, traditioneel de plaats van het “Menuet”, biedt nu plaats aan een Scherzo, in een razendsnelle driekwartsmaat. Ook hier een Da Capo-vorm, met een middengedeelte, het zogenaamde “Trio”, in een wat rustiger tempo. Een dan het vierde deel, een zogenaamd rondo: het beginthema hoort u nog twee keer terug, daartussen en daarna komen er een brokken muziek van heel verschillend karakter aan bod. Een waardig eind van deze “Tripel”-avond.